

150 let Vipavske čitalnice. Njen pomen za razvoj javne knjižnice. Razstava o ustanovitvi in delovanju Vipavske čitalnice ter o društvenih knjižnicah na območju sedanje vipavske občine

Razstava in zloženska. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv, 2014

Ob 150. obletnici ustanovitve Vipavske čitalnice je na pobudo Lavričeve knjižnice Ajdovščina, ki ima oddelek v Vipavi, Lilijana Vidrih Lavrenčič pripravila razstavo, v kateri razkriva zametke javne knjižnice v današnji občini Vipava. V Vipavi je namreč želja po narodni čitalnici tlela kar nekaj let pred njeno uradno ustanovitvijo, še več, domoljubni domačini so podpirali idejo, da se ustanovi čitalnica v vsaki vasi. Leta 1862 je narodno navdušenje doseglo vrhunec z veselico na Zemonu, prvo slovensko množično prireditvijo, ki je združila Vipavsko dolino, ločeno med dve deželi, Goriško in Kranjsko. Čez dve leti se je na občnem zboru (18. februarja 1864) vipavsko društvo Kasino preimenovalo v Vipavsko čitalnico. Prvi ravnatelj čitalnice je bil do svoje smrti leta 1882 tudi njen najzaslužnejši pobudnik – vipavski dekan Jurij Grabrijan.

Najprej je bil čitalniški knjižni fond namenjen le članom čitalnice, sčasoma pa je postal dostopen vsem Vipavcem. Svoje prostore je čitalnica imela najprej na tedanjem glavnem trgu, kjer je tudi poslopje stare šole, v naslednjih letih pa so ji sledile še čitalnice v Št. Vidu (Podnanosu), Podragi in na Slapu. O šentviški in slapenski čitalnici ni veliko znanega, verjetno sta kmalu prenehali delovati. Od vseh štirih čitalnic se je ohranil le arhiv podraške čitalnice.

Svoje knjižnice so imela v 19. in v začetku 20. stoletja še številna društva v Vipavi (Učiteljska bukvarnica, Bralno društvo Vipava, Kmetijsko in obrtniškobralno društvo, Bralno društvo Ilirija, Katoliško slovensko izobraževalno društvo, Zveza katoliških slovenskih nepolitičnih društev) ter bralna društva po okoliških vaseh. Avtorica ocenjuje, da so imela vsa društva ob razpustu leta 1927 skupno približno 5.000 knjižnih enot. Zaradi pritiska fašistične raznarodovalne politike se je veliko knjig uničilo, del knjižnega bogastva pa so poskrili člani po svojih domovih. Po končani vojni so na Vipavskem uspeli zbrati približno polovico knjig iz nekdanjih društvenih knjižnic. Mnoge izmed njih so se ohranile tudi v župniščih. Edinstven primer je podraška knjižnica, ki je obdržala vlogo samostojne javne knjižnice vse do sredine 80. let prejšnjega stoletja. Njen knjižni fond, ki je zbirka treh starih knjižnic (čitalnice, katoliškega izobraževalnega društva in šole), je ostal v vasi in je živ dokaz, kako so se razvijale javne knjižnice na Vipavskem.

Razstava je bila na ogled v Lanthierijevem dvorcu v Vipavi od 20. junija do 11. julija 2014. Poleg zapisnikov, pravil, plakatov, vabil, razglednic, fotografij in drugega gradiva iz različnih virov je bilo na dan odprtja razstave na ogled tudi nekaj primerkov knjig iz knjižnic nekdanjih vipavskih društev, ki jih je avtorica našla v knjižnici Prosvetnega društva Podraga, Lavričevi knjižnici Ajdovščina in knjižnici Župnije Podnanos.

Metka Nusdorfer Vuksanović